

በሀልን አስተዳደር ተግራይ

ቍናቁ ትግራይ

3ኛ ክፍለ.

ሰው. ፩ 25

በርካም

እኩዎች አገልግሎት ታቦብ የምምሮች ከበ የ.አዲ.ኤ.አ.ሪ.ዳ.ሪ.
(USAID) በዘመን ስት ስት ተስተካክለው ሲሆን ዘመን (Save the
Children): መሸጻች ትምህርትን በርድ ትምህርቱ ክልል ትግራይ
ተዳደሪያ ገተተው እየ::

2009 ዓ.ም.

The CC BY license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses>

ብሔራን አስተዳደር ትግል

ቍናቁ ተግል

3^ወ ክፍለ

ሰጠኑ 25

በድካም

መዘገበ ንመምህራን

እኔ መወሰኑ በመስረት ፊቃሽ ስርዓት ተምህርና ዘተዳለው አጋዥ ገባው እና አዋጅ ተመዝግበ
ነኔ መወሰኑ ተጠቃሚያ ክልሉታት ገባውን ምድማችን ገኩልበብ ይጠቀሱ መምህራን ወላደኛ
አድራሻ እና ስላለሁ ነኔ መወሰኑ ተምህር ቁድማማ ምንጻብከጥም ወለማ በፊልግጥም እኩል
ምድራለው የምዕባዎች እነዚህ ተስፋዎች መምርክታት አተማበሩ፡-

- ❖ የምድራማች በፊልግጥ ካገኘታት አመጣረርች፡ ገኩልበኩ፡ ተምህር ገኩልምዕስ
አድራሻ፡፡
- ❖ ቁድማማ ገባው ምድራማማርክጥም እቶም ተምህር ስተቶታት ቁድማሙ ምድራማች ክምልሰሳ
ግብሩ፡፡
- ❖ ነኔ ተተክና በግብሩ ፍህሪ፡ ምልከትን አገልልምን አንብቤ፡፡
- ❖ እና መወዳእታ፡ ስተቶታት ይጠረሱ ምድራማች ክምልሰሳ ቅብሩ፡፡

አቶታት ቁድማ ንብረት

ነቱ ሆኖታ ቁድማ ምንጻብከጥም እነዚህ ተስፋዎች
አቶታት መልሰ፡፡

- 1 እባ እዋን አስገዲ ይቀ እንስትዮ እንታይ እንታይ
ይኩልና?
- 2 ለባት ተተክደንም ክፍን ሪፖርትም እንታይ ትርጓሜ?

እብ ፊደ ፊደ ፊበን ገበሃል ወደ ነጋድ፡ ዕድምኑ
ንትምህርቱ ምስ አሰለ ወለደ ፊብ በት ተምህርቱ
አሳተውም፡ ዓይነት አገልግሎት ከፈልጊዜ ወደ ስውጥ
ዓመት ነይሩ፡ ለመሆኑ ፊበን ስልሳለ ከፍል እብ ምምሃር
ይርከብ፡፡

ፊበን ምስ ወለደ እየ ገነባር፡ እብ ፊበን አርከያ ፊደሽ
ይጠቅላ፡፡ ገመተዳደሪያ ሲሆስ ማሻሻል እየ፡፡ እያጥ
አርከያ ፊደሽ ገኔዬ ፊረስታይ እየም፡፡ ዓመት ምለኩ
ምስ ሲደርከም በምኩን እናስርተር ገዘኗም የመተዳደሩ፡፡

አበን ለለማዋጥ ትብ刍ል የእናሽቶ አኅጭ እላቶ፡፡
ለለማዋጥ ተምሃርት ካልከይ ክፍል እያ፡፡ አበርሃም ዓብ
በት ትምህርቱ ይሻሩን ካብ በት ትምህርቱ ዓብ ገዢያው
እናዋጻው ይምለስ፡፡ ካብ በት ትምህርቱ ዓብ ገዢ
እንትታምለስ በዛዕባ እብቻ ዕለት፡ በተምሃርናው ትምህርቱ
ንሰ ይካት፡፡ ለለማዋጥ በተካተተቶ እናመለስት
መንገዶ ከይተፈልጎም ዓብ ገዢያው ይበልኩ፡፡

በዚ በተጨማሪ ዓዲ እውን ከም አዋ የኞቻ ካነት፡፡ ዓብ
ገዢያው እንትካትው ቁጥጥም ዓውቱ ትምህርቱ ካብ
ግብኝ በታ የቅምጫ፡፡ ካብ ፍብኝ በታ ማስ አቅሙ
ንወለድም ተሳለጥም እዳም ተካሳቦም ማስ ወለድም
በካባር ማማረ ይበልዱ፡፡

ኋይ አበንን ለለማዋጥትን ወይዘም እበርሱት ይጠናል፡፡
ወይዘም እበርሱት ገዳቀን በለውን ፍቃድን አልየት-ን
ልዕላ እያ፡፡ በደረሰ በበለ ከ-ለ ከማልአለም ገዢዕራ
ስበደቱ እያን፡፡ ገና ካብ ተ-ምህርቱ ቅድመ ምምባእም
ገዳቀን በኋውን ምግቦ እዳለውን በምዕናቱ እበልዕ-
ይጠበሩ፡፡

አበንን ለለማዋጥትን ደማ ገዢለዳም ገልፋውን በኋውን
መ-ለዳት ከይኖም ዓበየ፡፡ እበካም እያተ እርከያ ፍዴራም
አረስታቸን ደቆም ባህሎም በዘግበኩ ከፈልጎ በዕቅ
ንኩ-ዕ “ሙምህር” ባህልን እያም፡፡ ሆነበረ ተ-ማራይ ፍይ
ባዕሉ በኋነ በኋርዕ ባህሉ ከምዘለው ይጠለው-ለም ነበሩ፡፡
ባህሉ ተ-ማራይ በማለዕሉ ፍይ ባዕሉ በኋነ ስነ ስርዓት-
ክም በለው በአብነት እናገበሩ የረዳእ-መም፡፡

ኋይተ አርከያ፣ ወጻና ገዢልተኩም ደቂም እዘዴ ልማድ
ካብቶም ካልሳት ከባበታት ቐተልለያ ከምዝገብ
የዘንትውሎም፡፡ ገዳቀም፡ ስነ ስርዓት አመራግባ
በብኩዋት ከግብሩ ስነ ስርዓት አከዳደናን ይነግሩምም
ነበሩ፡፡ በዚ ቐተልዓለ ንግ ደቀም መስጠትን ልተውትን
ባህሉም ከይኖም ክጥበያ ክእሉም፡፡

አብ ታግራይ በአፈሻዊ አዥዋዎች ማይኝቸውን
ባህሉውን በዓላት በዘጋጀል ቐጽሕመ ቐተልለያ በዓላት
አለው፡፡ ማይኝቸዊ በዓላት ከም ልደት፡ ቅምቀት፡
ትንሳኤ፡ አሽንዳ፡ ቁጥር የተንሰ፡ መውለድን ዓረፍን
ባበለ እየም፡፡ ባህሉዊ በዓላት ያጋግ መርዓ፡ አርስትና፡
ገለበን ቤመሳሰለን እየም፡፡ ነወም በዓላት እዘዴአም ዓለተ
ዘመድ ተከከሱ በድመቸ አገባብ የክብረም፡፡

አድስድ በዓል በበዓመቱ በድመች አገባብ ህዝቦ
ተከከቡ የኩብር:: በዓል፣ በምድላዋት ማግበታ ክፍንን
ዘተፈለያ ሰውታታትን ይችብር:: ዓመት በዓል እን
ዘነበለ እዋን ነቱ ማህተም ነገልዥ ክፍውንቱ ተሻረጥም
የሰልፋው::

መጀመሪ አቶሽ ዓመት እየ:: ከሳ ስብ ምግ ወልዕ-
ሰበሰ አረዳ ነዚ አቶሽ ዓመት ይችብሎ:: እን ይጋ
በዓል አንበ ቁልዕ ዕምበባ ገልጎስ መስቀል በምክዝ ግ
ግ እናዘውሩ እንደሸ እበዕካዕም በምባል የበኩራ:: የስይ
ምስ በለ

**ድ·ማ በአዲ ተኩከቦም ስም ወልደም ካብ ገዢ ፍስ ገዢ
እናዘሩ ጥቅበት ወልደን ክረባበትን “እንዳል አብዕተከተም”
እናበለ ይደርሱ:: ገለሳም ከዚ በትራ ሲሆም “ሁያ ሁያ”
ይብሉ::**

እብ እዋን አዲሽ ዓመት ከሰ ስብ ዓይዲ ክፍን ተኩዳኑ
ነቱ በዓል የኩብር:: በኩላይ እብ በዓል መስቀል ዓይቤ
ውልዲ ያቆም ሲሆም ፍስ ደመሬ ገልጻለለ በታ
ይኩዳ:: ፍስቱ ገልጻለለ በታ እንትኩዳ ሲድሳድ ስብ
ስም “ሁ” እናበለ ጥዘረሰቦ ስብ “እንዳል ጥበርሃነ
መስቀል አብዕተከተም” እናበለ ታስቦ ይገልፅ:: እስቱ
ደመሬ ምስበዕከ በግዢ ስም ፍስቱ ገጥጥኩለ ደመሬ
ይተወስ::

አበንና ለለማዋጥትን ገዢመት በዓል በሆነቁዴች እያሆ
በዕበረዱ:: ገኅ አዲ ወይ ክልተ ለመን እንትተርድ
እቅዱጥም ምድላዋት ይገበሩ:: ለለማዋጥት ከበ ከለም
በዓለት አብላዊ ትራትዎ በዓል እሽንዳ እየ:: እሽንዳ
አዲ ለመን እንትቁርያ ገበዓል እሽንዳ በድልያ ፍውት
ምትእኩስ ትራቁም::

እዋልኝ በዓል እሽንዳ በዕበረሰለ ፍለይ በዕኑ መቆረት
በዘለዱ አገባብ እየ:: እቴ በዓል ከበ አከዳድና በቁጥር
ከይኑ:: እዋልኝ በተፈለያዎ ዓይነታት ቁናጥ ይቁናኝ::
አብ ትግራይ እዋልኝ በቁናናኩ በተፈለያዎ ዓይነት ቁናጥ
አለሁ:: ከበ እዘእቶም ሽሙ:: አልባሳ:: ግልብሮ:: ቁናጥ
ዓሳ ወዘተ. እቶም ቅንዳ እያሆ::

ምስት ቅዱ ነሰነዱ ዘተፈለያ ማህተም መጋየዥታት ገዢን
ና የ ደንብ ይመጣል፡ እቶም ማህተም መጋየዥታት ዓይነቶም
በዚህ አይሁ፡ እብ ሪሳስ ከግበር ወለማ፡ እብ ክሳድ
ከግበር ስንቅ፡ ከባው፡ መስቀል፡ ተባገብ፡ እብ እዘዴ
ከግበር ካትኩ፡ እብ ማጥጥቷል ከግበር እሽንዳ፡ እብ እድ
ከግበር ደካት፡ እብ እንደ ከግበር አልቦ ገዢን ፍብ
እድባይ ይመጣል፡

ንኔ በዓል ጥሩይ ወደፊት ማህተም ደርሏ እናደረሰ ደማ
በድመዋ አገባብ የክቡርና፡ ለአማካት ዝበዓል እሽንዳ
ምድላዋት ቁጥጥ እሳ እያ ተቃዋሚ፡ እሽንዳ እብ
ወርሏ ንከሰ ዕለት ዓስተ ስራስተ እብ መለከ ተግራይ
ይክቡር፡ በዓል እሽንዳ ቤክቡር በአዋልና ጥሩክ አይሁ፡

አዋልድ ንብረትን ወጪናን በነፃነት ነኝ በዓለን በድመች
አገባብ የእስራርኩ:: ለለማዋጥ እውን ምስ መከተታ ካይና
እናተጣዎች በቻስቱን ተስልድ:: ለለማዋጥ እብ ቁስታ
ምስ ገርዝሩ እዋልድ ፊበራ እሽንዳ ቴጥዎች:: ካላን
እዋልድ በተረበበ እሽንዳ ተቀመችን ወጪ እንዲከ እናበላ
ይደርሏ::

ከብቶም አሽንዳ በድምቀ፡ በህላዊ ክዳን፡ ሽልማቻትን
ቆዕለ አሽንዳን እየም፡፡ እተን አዋልደ ቁድሚ በዓል
አሽንዳ የሙስኩ ነገባ የመድላው አልባሳት ይጠበሩ፡፡
ተወዋዎን አሽንዳ ፍብ ካርከበለ በታ በጥሃናድ ሲሆን
ይመጣ፡፡ በጥዃክኩ አሽንዳ በልካቹ ወይ በገመድ ገቢበን
ንግድበጥቅ አመታቸዋን አብቱ ዕለት መካከታቸ ገሰለማዋቅት
ሱሁንኩ ይውጣ፡፡

ወዕታ በእምርኩ ፍብ በታ ካርከበያን በጥሃናድ “እንኩል
አብዕክና” በምባል እንትናውን፤ አብቱ በታ ካርከበያን
ጥሰዋና የሰ አብዕክ እናደረሰ ገዢ ገዢ ይዘሩ፡፡ ትዕውት
ወዲለን የሰ ደንብመን የመስት ፍብ ገብኤልን ይሞላሳ፡፡
በዕባኩ ተስፋን ቁርሳ በለዎን ይተክናኝ፡፡

ናበደ ክዘሩ ከምዘለውን የርድፍኩ የሰነጠሩ ቈዕታ
ይፈምሩ፡፡ እብ አሽንዳ መምሪቱ ወይ ደንብመኩ በብሔራል
ዘረባ ስለዘየሬለ፤ እብ ገኻዳለ በታ የሰአት እንተረክቡን
ይበልኩ፤ እንተ በይረሱንበን ማይ ስትሮን ቈዕታኩን
ይችዕለ፡፡ እብ ቈዕታ አሽንዳ ስች አልካ ከም ይገይብ
እንተይከነሉ፤ መሬስቱ ገዢ በአባላት አሽንዳ
በፊጥኑኩኩ እገባብ መሬስቱ እኩ ገኻድ፡፡

እተን ቢተመረግ መርሃከት መቋልው ምም ፌጻራን ነቱ
ጥቃለኩን በስርዓት ይመርከኩ፡፡ እበይ ከዚህ ከም አለውን
ንሙን ክወድኩ ከም አለውን ቢንገረን በተን ቢተመረግ
መርሃከተን እያ፡፡ እብ በበዝክ ከባቢ ተወታ እናንዳ
ዝካሪያ ገተሻታቸለ ስለስተ መዓልታታት እያ፡፡ እብ
መወዳከታ መዓልቱ ገደርፍኩ ፍላይ መቋረት አለዋ
ደርሂ እለሁ፡፡

እቴ ደርሂ “እዋልደየ ተቀዥታ / ደረግም ከይኖትኩን
ንግማታ” በበል እያ፡፡ ካለኩ ደማ “እበይ ቁሽም ዓንድና፡
ዶምበብ ከይኩ ዓዲ ለእኩ ወና፡” በበል እያ፡፡ እዘም
ደርፍታት በአከልናው መልካችቱ እለሁ፡፡ ዓዲ ክወን
እቴ ተወታ ከይመነውኩ እንተለዋ መዓልቱ በምብዕራ
ከምግልሰለያ የመለሳት፡፡

ስለማዋት ምስተን ካልከት መከተታቸ ተሰጥቶም ምስ
ነረባበታቸ ዓብ ገዢ አምርካት፡፡ እብ ገዢ ምስ በዕከት ምስ
አበን ከፍ አፈጻም እንተውጭዎ፡፡ አቅራቸ ዓስላልታ
ስለዘተፈልየቶ አገዛ ከምኑናፈቻ ገለወለ፡፡ ወልደው አሽንዳ
ከተገልበለ ስለዘተማሻዎ፡፡ ስለማዋት እብ አሽንዳ በነበረ
እለባበና ቅጽያትን በርሃረት፡፡ አበን በእቅራርባ አሳይ
አቅራቸ አገዛ ተመሳጠ ከዚምዕ ተኋዳዎ ዓቅራቸ ነካይ፡፡

እቴ ካልኩ ማህተም እልባሳት ገረክየለ እብ አዋርክ
መርዓ በማበረሰቦም እዋናት እየ፡፡ እብ ወርክ ጥሩ እብ
አዲ መግልታ እያተ እርከያ ዓብ ገዢ እንትምለሁ ደቆም
እናትየየ ተቋበለውም፡፡ እያተ እርከያ ገልፋም ወልደው
እንትካማናውም፡፡ ደቆም አዲ በአዲ ለማረም ተታሳዣም
ዓብ ገዢ እተው፡፡

ወይዘኝ እስርሱት “በዓለም ዘመን ክሳብ ፊል
ዘንጂዬት” እሉን ስቶ አዋጅበለዎም፡፡ “እኔ ዓይ ደሩን
እየ፣ ዓይከሮ መኖሙ ገለዎም ከመርራው ማስተካከለ
ንመርዓ ቤትዎን አቅርቡት እናተክሃኑን አጥላና፤”
በለውን፡፡ እያተ አርአያ፤ “እቱ መርዓ ገዝመዕስ ኪለው
ሰንበት እየ ተቋርቦ ኪለው” እሉዎም በረበኩም ቀበሌ፡፡ አሁን
“እባይ ዓይና ሲጊዜና ከትከይደ ዘመን?” እሉ ተተዋዋም፡፡

“ከመድ ደኩ እዘዣ ደቀደ ስነ ስርዓት ባህል መርዓ
ከመድ ከምዝመስላል ክትሬኑ አጥቃው” አለም መለሰለ::
እብ መዓልቱ መርዓ እያተ አርካም ጥስ በዓልቱ ቤቶም
ወይዘመ አበርሱት ባህላዊ ከዳውንቱ ተኩረኑ:: ገደቀም
አውን ፍዴራ ባህላዊ ከዳን ከኩረኑ ካገዢም:: በመስረት
ዘተነገርም ዕበታት ባህላዊ ከዳውንቱ ተኩዳናም
ደድስና ወለደም ተኩረለም ለዓለ::

በርክት ዓባይ ይስ ምስራኑ ሲሆን እኔ መርዓ ነግበረለ
በታ ገምማማት እያተዥሙን:: በተካት ለባት ባህላዊ
ከዳውንቱ ተኩዳናም ፍሰት ይስ እንትታዋሁ ተመልከቱ::
እብቱ ይስ ዕመር ነገኝ ደርሏ:: አበርን መሸዋጥን
ይሰማግ እበረ::

እትው ምስበለ በርኩ እብ ገበለ በታ መርዓውን
መርዓትን ከባ ገይሮም ተመልከቱ:: እያተ አርካም
እስቱ እዘዣ መርቦት ለአየዣም ከመድ ገበለ ባህላዊ
ከዳን ተኩዳናም በለ:: እኩ እስዕብ እበላን “እዘዣ
ጥስ ወርቅ ከባእምን አከለለምን ይስ ገበለ መርቦት
እየም” በልአም:: እኩ ቤተኩረኑው ከባ ፍሳይ መዓርዓ
ፈጻናለም ከሉ ለብ ፍሰት እበአም ከምልከት ተቀብሩ::

ውለድም ፎብት ቐተምረበለም ማሻሻል ተዥራዋም
እንትብልዕ፡ ዓሳታዊ ደማ ጥስ ከምኑም በበለ ቅልዕ-
መሰብ ቁረቡለም በአባር ጥብላዕ ይመሩ፡፡ በለያም
ጥስ ተገበ እኩ መሰብ ተልዓለ፡፡ ካሉ ዕዳም ባህላዊ
ከናት ተኩዳነ፡ በለዕ ጥስ ተገበ ገይሳ ተደመሬ፡፡ ከበር
ዘመቂው ነበሩ ባህላዊ ከናን ቐተኩዳነ፡ አልፏክ
መጋዜዊ እያም፡፡

የዕዳ ከናን ቐተኩዳነ ዓበይቱ ክለሃያ መወቃዕታ ተገበሸ፡፡
ቀፈለም ወለዳ መጋዜውን መጋትን ክለሃያ እንትውዕ፡፡
እንሰትን ለበእትን በግልጽ ነበላም አዥምበለም፡፡
ካሉ ስብ ተስኩ በጣምኩትን ዕልልታን ዓይቦም፡፡ ይስ
ዓለበ ዓይ በገበተኩዳነ መጋዜት፡ አልፍኩትን ከልአት-
ዕዳመትን ደመቀት፡፡

ስለማዋጥኑን አበንን ክለሃያ እንት-ወዢ፡ ባሻነቱ የዕዳ
ከዳቶም ስለዘጥቦሙሉም አበካም ስለመ-ወዢ፡፡ በታክክል
ሳይናቸው ፍብሩ ነበሩት በታ እንት-ምለሰ ወለዶም
በፍሽሽታ ተቁቦለ-ወዢ፡፡ በድጂረኝኩ፡ “በሰላም የሰላም
በሰላም፡ የሰላም ነበኝ ማሰላ” ገብረ ያርሱ ተሰዴዥ፡፡
የዕዳም ከብሩ ተቁማጻለሁ በነበረ ተለዴለሁ መቁጥት
ዓመራ፡፡

መርዕ- በኩባ ማቆርሱም ከብሩ ከፍ እ.ለመ-ለ በነበረ
በረከት በታ ወለዶም ተልሂት ይመሩ፡፡ አዕቅኩ ዓይነግም ሆ
እንት-በለ፡ እንስቱ “በሰላ” እናበላ ይስ “ወመኝ እያያዙ
ግደኝ” በገብረ ያርሱ ያመች፡፡ መርዓውን መርዓትን
በሳይናቸው ነቱ ይስ ታክክል ልጠናለሁ፡፡ እነ መውቀሻታ
የዕዳም ታክክል በምግለስ ነኝበት ገብረ እንት-ምለሰ፡፡
አበንን ስለማዋጥኑን እውን በው-ፊሉ መርዓ ተተገኘም
ምስ ወለዶም ፍብሩ ገብረ እምርርፈሁ፡፡

አቶታት ይሰራ ንብረ

በመከራት እኔ ማንታ ካወጣ በስዕባ አቶታት
መልሳ::

- 1 ሆኖ ሆኖ ገበያ ደርሱ በዚመድ ይደረኝ?
- 2 እነ አቶ የመት አዋልኝ እንታይ እናበላ ይደርኝ?
- 3 ስሜ እነ ምንታይ ይሰራል?
- 4 እነ አዋን አስገዳ ይች እንስትራ በገበርአው ባህላዊ
መጀሪያዎች እንታይ እንታይ እየም?

